

6. Парамонова В. В. Перфекционизм при тревожных и депрессивных расстройствах : автореф. дис. ... канд. психол. наук ; спец. 19.00.04 «Медицинская психология» / Парамонова В. В. – М., 2011. – 25 с.
Paramonova V. V. Perfektsionizm pri trevozhnyih i depressivnyih rasstroystvah [Perfectionism in anxiety and depressive disorders] : avtoref. dis. ... kand. psihol. nauk ; spets. 19.00.04 «Meditsinskaya psihologiya» / Paramonova V. V. – M., 2011. – 25 p.
7. Соколова Е. Т. Связь феномена диффузной гендерной идентичности с когнитивным стилем личности / Е. Т. Соколова, Н. С. Бурлакова, Ф. Лэонтиу // Вопросы психологии. – 2002. – № 3. – С. 41–52.
Sokolova E. T. Svyaz fenomena diffuznoy gendernoy identichnosti s kognitivnyim stilem lichnosti [Communication diffuse phenomenon of gender identity with cognitive style personality] / E. T. Sokolova, N. S. Burlakova, F. Leontiu // Voprosyi psihologii. – 2002. – № 3. – P. 41–52.
8. Холмогорова А. Б. Нарциссизм, перфекционизм и депрессия / А. Б. Холмогорова, Н. Г. Гаранян // Консультативная психология и психотерапия. – 2004. – № 1. – С. 18–35.
Holmogorova A. B. Nartsissizm, perfektsionizm i depressiya [Narcissism, perfectionism and depression] / A. B. Holmogorova, N. G. Garanyan // Konsultativnaya psihologiya i psihoterapiya. – 2004. – № 1. – P. 18–35.
9. Юдеева Т. Ю. Перфекционизм как личностный фактор депрессивных и тревожных расстройств : дис. ... канд. психол. наук ; спец. 19.00.04 «Медицинская психология» / Юдеева Т. Ю. – М., 2007. – 275 с.
Yudeeva T. Yu. Perfektsionizm kak lichnostnyiy faktor depressivnyih i trevozhnyih rasstroystv [Perfectionism as a personality factor of depressive and anxiety disorders] : dis. ... kand. psihol. nauk ; spets. 19.00.04 «Meditsinskaya psihologiya» / Yudeeva T. Yu. – M., 2007. – 275 p.
10. Muller J. P. Beyond the psychoanalytic dyad: Developmental semiotics in Freud, Peirse and lacan / J. P. Muller. – N. Y. : Routledge, 1996. – 244 p.

УДК 159.9:174-057.34

А. Б. Мудрик
Received June 19, 2014;
Revised July 17, 2014;
Accepted January 25, 2015.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ДЕРЖАВНОГО СЛУЖБОВЦЯ

Проблема вивчення особистості професіонала належить до найбільш важливих та складних питань у психології. У статті проаналізовано феномен «професійна ідентичність» та його значення для аналізу професіоналізації державних

службовців. Подано аналіз наукових робіт вітчизняних і зарубіжних учених з питань професійної ідентичності. Розглянуто базові поняття «ідентичність», «професійна ідентичність». Актуальність дослідження зумовлена тим, що професійна ідентичність виступає як внутрішнє джерело професійного розвитку й особистісного зростання будь-якого суб'єкта діяльності, а питання про розвиток професійної ідентичності входить до кола загальної проблеми становлення професіонала. У статті зроблено висновок про те, що професійна ідентичність є інтеграційним поняттям, у якому виражається взаємозв'язок когнітивних, мотиваційних, поведінкових, ціннісних характеристик особистості, які дають змогу людині професійно зорієнтуватися, реалізуватись у професії, спрогнозувати перспективу розвитку людини у ролі професіонала. Професійна ідентичність є однією із основних індикаторів професіоналізму і визначається як ототожнення себе з обраним видом діяльності. Професійна ідентичність поєднує соціальний і особистісний складники ідентичності особистості і стає одним із важливих чинників у становленні людини як професіонала. У статті представлено та проаналізовано результати емпіричного дослідження професійної ідентичності державних службовців. Зроблено висновки щодо особливостей професійної ідентичності державних службовців та рівня її сформованості, окреслено перспективи подальших досліджень щодо вдосконалення теоретико-методологічних конструктів вивчення професійної ідентичності державного службовця та прикладних аспектів конструктивної гармонізації процесу його професіоналізації.

Ключові слова: ідентичність, професійна ідентичність, професіоналізм, особистісна ідентичність, соціальна ідентичність, державний службовець.

Mudryk A. B. Psychological Peculiarities of Civil Servant's Professional Identity. A professional identity combines the social and personality constituents of personality identity and becomes one of important factors in becoming a professional. The article examines the phenomenon of "professional identity" and its importance for the analysis of the civil servants' professionalization. The analysis of domestic and foreign scholars' works on issues of professional identity has been made. The basic concepts such as "identity" and "professional identity" are under consideration. The research is defined by the fact that professional identity acts as an internal source of professional development and personal growth of any actor and the question of the development of professional identity is included into the total range of problems of any professional. In the article the conclusion has been made that a professional identity is an integrative concept that combines the cognitive, motivational, behavioral descriptions of personality and their values, which allow to become professionally orientated, to fulfill oneself in a profession, to forecast the prospect of a person's development in the role of professional. A professional identity is one of basic indicators of professionalism and determined as identifying oneself with the selected type of activity. A professional identity combines the social and personality constituents of a personality identity and becomes one of important factors in becoming a professional. The article presents and analyses the results of empiric study of civil servants' professional identity. The conclusion contains the characteristics of professional

identity of civil servants and level of its maturity, it outlines out some prospects for further research how to improve the methods of study of civil servant's professional identity along with the aspects of constructing a harmonious environment for their professionalization.

Keywords: identity, professional identity, professionalism, personal identity, social identity, civil servant.

Мудрик А. Б. Психологические особенности профессиональной идентичности государственного служащего. Проблема изучения личности профессионала относится к наиболее важным и сложным проблемам в психологии. В статье анализируется феномен «профессиональная идентичность» и его значение для анализа профессионализации государственных служащих. Подается анализ научных работ отечественных и зарубежных ученых по вопросам профессиональной идентичности. Рассмотрены базовые понятия «идентичность», «профессиональная идентичность». Актуальность исследования предопределена тем, что профессиональная идентичность выступает как внутренний источник профессионального развития и личностного роста любого субъекта деятельности, а вопрос о развитии профессиональной идентичности включается в круг общей проблемы становления профессионала. В статье делается вывод о том, что профессиональная идентичность является интеграционным понятием, в котором выражается взаимосвязь когнитивных, мотивационных, поведенческих, ценностных характеристик личности, которые позволяют профессионально сориентироваться человеку, реализоваться в профессии, спрогнозировать перспективу развития в роли профессионала. Актуальность исследования предопределена тем, что профессиональная идентичность является одним из основных индикаторов профессионализма и определяется как отождествление себя с избранным видом деятельности. Профессиональная идентичность сочетает социальную и личностную составляющую идентичности личности и становится одним из важных факторов в становлении человека как профессионала. В статье представлены и проанализированы результаты эмпирического исследования профессиональной идентичности государственных служащих. Сделаны выводы относительно особенностей профессиональной идентичности государственных служащих и уровня ее сформированности, очерчены перспективы дальнейших исследований относительно совершенствования теоретико-методологических конструктов изучения профессиональной идентичности государственного служащего и прикладных аспектов конструктивной гармонизации процесса его профессионализации.

Ключевые слова: идентичность, профессиональная идентичность, профессионализм, личностная идентичность, социальная идентичность, государственный служащий.

Постановка наукової проблеми та її значення. Проблема вивчення особистості професіонала належить до найбільш важливих та складних проблем у психології. Досягнення високого рівня професіоналізму і

компетентності в роботі держслужбовців є одним із найбільш важливих питань у забезпеченні ефективної діяльності державної служби нашого суспільства.

Формування особистості професіонала в процесі оволодіння професійною діяльністю не можна зводити до розвитку її операціональної сфери у вигляді накопичення знань, навичок і вмінь. Вона передбачає становлення складних психічних систем регуляції соціальної поведінки особистості. Суттєву роль у цьому процесі відіграє розвиток уявлень про ті явища, які пов'язані з основними закономірностями професійного становлення, виявлення чинників регуляції його динаміки, побудова на цій основі системи рівнів усвідомлення себе суб'єктом власної професійної діяльності й розуміння соціальної значущості своєї професії.

У найбільш загальному вигляді проблеми підготовки сучасних професіоналів можна визначити у двох словах: «розвиток» і «ідентичність». Розвиток передбачає постійну спрямованість на фахове зростання, нову якість роботи, відкритість інформації, гнучкість у прийнятті рішень. Ідентичність передбачає усвідомлену увагу до питання «Хто Я?», яке супроводжує особу впродовж усього життя і відповідь на яке значним чином детермінується професійною діяльністю особистості.

Аналіз останніх досліджень цієї проблеми. Тема професійної ідентичності посідає значне місце в наукових доробках і вітчизняних, і зарубіжних науковців (М. Абдулаєва, М. Боришевський, А. Ватерман, Н. Волянчук, Ж. Вірна, Г. Гарбузова, Е. Еріксон, О. Єрмолаєва, Е. Зеєр, Н. Іванова, Л. Карамушка, Є. Клімов, Г. Ложкін, А. Лукіяничук, С. Максименко, Дж. Марсія, А. Маслоу, Дж. Мід, Т. Міщенко, В. Москаленко, Л. Орбан-Лембрик, М. Пірен, Ю. Поваренков, Н. Пов'якель, Н. Чепелєва, Є. Чорний, Л. Шнейдер, І. Хамітова, Е. Фромм, ін.). Водночас феномен професійної ідентичності та її зміст недостатньо вивчені в сучасній психології. Попри розлогу традицію досліджень, дотепер важко віднайти систематизоване його тлумачення, а уявлення про цей феномен усе ще фрагментарне. Актуальним залишається питання вивчення особливостей професійної ідентичності у представників різних професій, зокрема і спеціалістів державної служби.

Розгляд феномену професійної ідентичності державних службовців охоплює дослідження, які присвячені детальному вивченню проблем професійної діяльності (О. Петренко, С. Серьогін, Т. Пахомова та ін.), професійного розвитку державних службовців (Н. Артеменко, Н. Гончарук, Н. Липовська, В. Олуйко та ін.), професійної культури і профе-

сійної компетентності (Т. Браже, А. Деркач, Н. Гончарук, С. Хаджирадєва та ін.), професійного навчання державних службовців (О. Мельников, Л. Слюсаренко, М. Терентьєв, О. Харченко та ін.), етичним аспектам державної служби (Т. Василевська, М. І. Рудакевич та ін.).

Мета статті – здійснити аналіз теоретичних підходів до проблеми професійної ідентичності й емпіричне вивчення особливостей професійної ідентичності державних службовців. **Завдання статті** полягають у висвітленні концепту «професійна ідентичність» та викладі й інтерпретації результатів емпіричного дослідження.

Методи та методики. Для розв'язання поставлених завдань було використано теоретичні та емпіричні методи наукового дослідження. Емпіричне вивчення професійної ідентичності ми здійснювали, використовуючи методику «Хто Я» (Н. Куна).

Вибірку склали державні службовці, що проходили навчання у Волинському обласному центрі перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників органів державної влади, органів місцевого самоврядування, державних підприємств, установ і організацій (n = 50).

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. У психології із феноменом ідентичності пов'язують насамперед ім'я Е. Еріксона, який уперше обґрунтував, детально опрацював це поняття і надав йому наукового статусу. Науковець тлумачить поняття «ідентичність» як почуття особистісної totoжності, цілісності й усвідомлення історичної неперервності свого існування (відчуття єдності свого минулого, теперішнього та майбутнього). Ідентичність охоплює усю множинність функціональних і змістових утворень (внутрішню організацію потреб, переконання, різні Я-уявлення, цінності, ролі, установки, емоції, особистісні конструкти, судження тощо), які утворюють у єдності та взаємозв'язку структуру ідентичності [9].

Варто зауважити, що в сучасній психологічній науці існують різні погляди на проблему професійної ідентичності. Вивчення феномену професійної ідентичності здійснюється зазвичай у контексті професійного самовизначення, професійного розвитку особистості, а також проблематики професійної самосвідомості.

Останнім часом поняття «професійна ідентичність» уточнюється через диференціацію понять «ідентичність», «ідентифікація», «професійна ідентифікація», «професія», «професіоналізм», «професіоналізація», «професійна компетентність», «професійне самовизначення», «професійне становлення», «самоідентифікація», «самосвідомість», «Я-концепція» та ін.

Аналіз наукових праць дає змогу зазначити, що професійна ідентичність найчастіше розглядається як «багатовимірний інтегративний феномен, що забезпечує людині цілісність, тотожність та визначеність у професійній діяльності; результат професійного самовизначення, персоналізації та самоорганізації; певний ступінь ототожнення/диференціації себе зі Справою та Іншими; усвідомлення власної приналежності до конкретної професії та професійної групи; аспект специфічної інтеграції особистісної та соціальної ідентичностей у професійній діяльності» (Л. Шнейдер), «стійке узгодження основних елементів професійного процесу; компонент особистісної ідентичності, що забезпечує професійну адаптацію; домінуючий чинник професійної кар'єри, що базується на компетентності, профпридатності, інтересі до роботи та їх балансі з оточенням; характеристика внутрішньої відповідності суб'єкта діяльності і соціально-професійного середовища» (О. Єрмолаєва), «різний ступінь усвідомлення особистістю приналежності до певної професійної спільноти» (Є. Єгорова), «конкретизація особистісної ідентичності щодо змісту та умов професійного становлення фахівця; ступінь визнання себе професіоналом; емоційний стан, у якому перебуває особистість на різних етапах професійного становлення; підструктура суб'єкта, професійного шляху, що реалізується у формі функціональної системи, спрямованої на досягнення певного рівня професійної ідентичності; явище системне, динамічне і тісно пов'язане з іншими елементами професійного розвитку, зокрема професійним самовизначенням, професійною самооцінкою, професійною деформацією» (Ю. Поваренков), «усвідомлення своєї тотожності з професійним образом "Я"» (Е. Зеєр), «автентичне занурення у професійну самореалізацію; результат успішного процесу самоактуалізації» (Є. Чорний), «інтегративне поняття, що виявляє взаємозв'язок когнітивних, мотиваційних та ціннісних особистісних якостей; складник соціальної ідентичності» (Н. Іванова), «динамічна система, що формується у процесі професійної освіти та розвитку професійної компетентності та здійснює значний вплив на ціннісно-сміслову сферу фахівця та сприяє удосконаленню його професійної майстерності» (А. Лукіяничук), «рівень професійного розвитку, за якого відбувається самоототожнення особистості з обраною професією, з її соціальними та рольовими функціями, вимогами та завданнями» (А. Назиров), «усвідомлення своєї тотожності з професійною спільнотою, її оцінкою, психологічною значущістю членства в ній, своєрідною ментальністю,

відчуттям своєї професійної компетентності, самостійності та самоефективності (переживання своєї професійної цілісності та визначеності)» (Т. Стефаненко), «розуміння людиною професії, сприйняття себе у професії, вміння добре та з користю для інших виконувати свої професійні функції» (Т. Міщенко), «складова частина соціальної ідентичності, що містить когнітивний (знання особливостей своєї групи та усвідомлення себе її членом), ціннісний (оцінка своєї групи і ставлення до членства в ній) та емоційний (прийняття чи неприйняття своєї групи) компоненти» (Г. Андреева), «інтегративне поняття, що об'єднує в собі компоненти особистісної та соціальної ідентичності; багаторівнева динамічна структура, що містить усвідомлені та неусвідомлені компоненти; складова частина самосвідомості; результат професійного самовизначення; характеристика особистості з погляду її професійної взаємодії з навколишнім світом, що передбачає ставлення до себе як до професіонала, до професії, до членів професійної спільноти» (А. Борисюк), «усвідомлення професійної ролі та приналежності до професійної спільноти, отримання задоволення від цієї приналежності; відповідність професійним вимогам і відчуття бажаності, потреби для себе такої відповідності» (Н. Антонова), «стійке узгодження індивідуальних ознак, умов і змісту професії, що забезпечує досягнення на конкретному етапі певного суб'єктивного рівня професіоналізму, що зумовлює подальше професійне зростання» (Є. Кир'янова); «самосвідомість, система уявлень людини про себе як суб'єкта життєдіяльності; поняття, у котрому виявляються концептуальні уявлення людини про її місце в професійній групі чи спільноті (ці уявлення супроводжуються певними ціннісними і мотиваційними орієнтаціями)» (Г. Ложкін, Н. Волянюк) [1–8 та ін.].

Завершенням проведеного теоретичного аналізу є узагальнене розуміння професійної ідентичності як інтегративного поняття, що поєднує в собі взаємозв'язок когнітивних, мотиваційних, поведінкових, ціннісних характеристик особистості, які дають змогу людині професійно зорієнтуватися, реалізуватись у професії, спрогнозувати перспективу розвитку людини у ролі «професіонала». Професійна ідентичність є однією із основних індикаторів професіоналізму і визначається як ототожнення себе з обраним видом діяльності.

Професійна ідентичність поєднує соціальний та особистісний складники ідентичності особистості і стає однією з найважливіших опор у становленні людини як професіонала. Вона належить до понять, у яких

висловлено концептуальне уявлення людини про своє місце в професійній групі чи спільноті.

Процес формування та становлення професійної ідентичності фахівця тривалий і складний. Це поняття містить соціальні, психологічні, економічні, педагогічні аспекти професійного становлення людини-професіонала. Тому ідентичність потрібно розглядати як складний соціально-психологічний феномен, який включає індивідуальні особливості свідомості, онтогенетичні і соціогенетичні основи функціонування психіки індивіда, а також відображається у суттєвих зв'язках усередині та поза професією і доповнюється образом «себе як професіонала» [1–8 та ін.].

Логіка побудови емпірико-діагностичної програми стосується вивчення особливостей соціальної ідентичності особистості. Вивчення цих особливостей ми здійснювали, використовуючи методику «Хто Я» Н. Куна. Показники узагальнених компонентів ідентичності подано у таблиці 1.

Таблиця 1

Компоненти соціальної ідентичності та їх кількісні показники

Компоненти ідентичності	Характеристики
Соціальне Я	«чоловік/жінка» (100 %), «дочка/син» (56 %), «українець/українка» (98 %), «брат/сестра» (48 %), «лучанка/лучанин» (51 %), «держслужбовець» (63 %), «дружина/чоловік» (57 %), «патріот своєї Батьківщини» (29 %), «захисник Батьківщини» (24 %), «громадянин» (9 %), «християнин» (4 %)
Комунікативне Я	«хороший друг» (22 %), «люблю спілкуватися з людьми» (15 %), «гарний співрозмовник» (10 %), «вмію вислухати людей» (8 %), «вмію прощати» (6 %)
Матеріальне Я	«маю автомобіль» (16 %), «люблю гарне життя» (6 %), «не люблю позичати гроші» (1 %)
Фізичне Я	«звичайний» (12 %), «блондинка/брюнетка» (3 %)
Діяльне Я	«професіонал» (34 %); «розумний» (22 %), «трудяга» (3 %), «керівник» (11 %), «маю хорошу роботу» (19 %), «працездатний» (15 %), «ініціативний» (8 %), «відповідальний» (8 %)

Закінчення таблиці 1

Перспективне Я	«майбутній батько/мати» (22 %), «майбутній сім'янин/чоловік/дружина» (9 %), «буду мати хорошу роботу» (19 %), «доб'юся позитивних результатів у роботі» (24 %), «реалізуюсь у всіх сферах життя» (12 %), «стану успішним у житті» (6 %), «буду жити забезпеченим життям» (6 %)
Рефлексивне Я	«добрий» (24 %), «впертий» (18 %), «напористий/наполегливий» (15 %), «оптиміст» (14 %), «інколи агресивний» (8 %), «інколи самовпевнений» (12 %), «надто критичний» (12 %)
Проблемна ідентичність	«не знаю» (3 %), «важко відповісти» (1 %)
Ситуативний стан	закоханий/закоханий/закохана/коханий/кохана» (8 %), «голодний/голодна» (6 %), «втомлений/омлена» (3 %)

Кількісний аналіз отриманих результатів дав змогу здійснити розподіл вибірки за трьома типами ідентичності. Отримані результати засвідчують, що врівноважений тип ідентичності виявлено у 66 % вибірки. Для осіб, що входять до цієї частини вибірки, властива стресостійкість, уміння підтримувати конструктивні стосунки з різними людьми, толерантне ставлення до недоліків людей, які їх оточують. Тип ідентичності, який означено як емоційно-полярний, притаманний 26 % вибірки. Представники цієї вибірки проявляють максималізм в оцінках, перепади в емоційному стані. У 8 % вибірки виявлено приналежність до типу, що схильний до сумнівів. Показники засвідчують нерішучість як рису характеру представників цієї частини вибірки.

Методика дає змогу виявити рівень рефлексії особистості. Проаналізувавши отримані результати, можемо стверджувати, що для більшості респондентів притаманний середній рівень рефлексії. Однак понад 35 % вибірки мають високий рівень рефлексії, що засвідчує легкість у формулюванні відповідей на ключове питання тесту. Потрібно зазначити, що 10 % респондентів притаманний низький рівень рефлексії.

У державних службовців можна також виділити ознаку психологічної зрілості, що є спрямованістю в майбутнє і оптимальним співвідношенням між спрямованістю в майбутнє і прийняттям та задоволеністю теперішнім. У більшості вибірки (57 %) в самописі простежуємо переважання дієслів теперішнього часу, що засвідчує активність і свідомість дій, готовність до здійснення професійної діяльності.

Наступним кроком інтерпретації отриманих результатів був аналіз співвідношення соціальних ролей та індивідуальних характеристик в

ідентичності. Відповідаючи на запитання «Хто Я?», людина вказує соціальні ролі і характеристики-визначення, з якими вона себе співвідносить, ідентифікує, тобто описує значущі для неї соціальні статуси і ті риси, які, на її думку, пов'язуються з ними. Таким чином, співвідношення соціальних ролей та індивідуальних характеристик говорить про те, наскільки людина усвідомлює і приймає свою унікальність, а також наскільки їй важлива приналежність до тієї чи тієї групи людей. У досліджуваних поряд із показниками рефлексивної, комунікативної, фізичної, матеріальної, діяльної ідентичностей наявні також характеристики безлічі соціальних ролей («чоловік/жінка» (100 %), «дочка/син» (56 %), «українець/українка» (98 %), «брат/сестра» (48 %), «лучанка/лучанин» (51 %)), що може засвідчувати недостатню впевненість у собі, наявність у людини побоювань у зв'язку із саморозкриттям, виражену тенденцію до самозахисту.

За співвідношенням соціальних ролей та індивідуальних характеристик стоїть питання про співвідношення соціальної та особистісної ідентичностей. У більшості досліджуваних (64 %) виявлено середній рівень соціальної ідентичності.

Оскільки нас більшою мірою цікавить феномен професійної ідентичності, тож докладно зупинимося на розгляді таких компонентів ідентичності, як «Соціальне Я», «Комунікативне Я», «Діяльне Я» та «Перспективне Я». Зокрема, можемо зазначити, що у досліджуваних досить добре сформовані ці види ідентичності. Це засвідчують наявні в самописі такі характеристики, як «держслужбовець» (63 %), «професіонал» (34 %), «маю хорошу роботу» (19 %), «працездатний/працьовитий» (15 %), «розумний» (22 %), «хороший друг» (22 %), «люблю спілкуватися з людьми» (15 %), керівник (11 %), «гарний співрозмовник» (10 %), «ініціативний» (8 %), «відповідальний» (8 %), «вмію вислухати людей» (8 %), «трудолюб» (3 %). Варто звернути увагу на наявність у самописі показників перспективної ідентичності (або перспективного «Я»), тобто ідентифікаційних характеристик, які пов'язані з перспективами, побажаннями, намірами, мріями, що стосуються різних сфер життя, зокрема і професійної реалізації: «буду мати хорошу роботу» (19 %), «доб'юся позитивних результатів у роботі» (24 %), «реалізуюсь у всіх сферах життя» (12 %), «стану успішним у житті» (6 %), «буду жити забезпеченим життям» (6 %). Наявність цілей, планів на майбутнє має велику значимість для характеристики внутрішнього світу людини в цілому, відображає часовий аспект ідентичності, спрямований на подальшу життєву перспективу, виконує екзистенціальну і цільову функції. Однак у деякій частині вибірки (19 %) простежуємо значне домінування

в самоописі дієслівних форм майбутнього часу, що говорить про невпевненість у собі, прагнення людини уникнути труднощів теперішнього моменту через недостатню реалізованість у сьогоденні.

Таким чином, аналіз отриманих результатів засвідчив наявність усіх ідентифікаційних характеристик, що стосуються різних сфер життя (сім'ї, роботи, дозвілля та сфери інтимно-особистісних стосунків). Однак потрібно зазначити, що найбільше характеристик припало на сферу сім'ї та професійної діяльності.

Аналіз психолінгвістичного аспекту ідентичності охоплює визначення того, які частини мови і який змістовий аспект самоідентифікації домінують у самоописі людини. Для більшості вибірки (58 %) властивий гармонійний тип лінгвістичного самоопису, що характеризується використанням приблизно рівної кількості іменників, прикметників і дієслів.

Щодо валентності ідентичності (мається на увазі переважання емоційно-оцінного тону ідентифікаційних характеристик у самоописі людини), то можемо констатувати переважання позитивної валентності (78 % вибірки), що є ознакою адаптивного стану ідентичності, оскільки пов'язана з наполегливістю в досягненні мети, точністю, відповідальністю, діловою спрямованістю, соціальною сміливістю, активністю, впевненістю у собі, прагненням ефективно реалізуватись у професійній діяльності.

Оцінюючи рівень диференційованості ідентичності, можемо зазначити, що більшості респондентів притаманний високий рівень, пов'язаний з такими особистісними особливостями, як товариськість, упевненість у собі, орієнтація на свій внутрішній світ, високий рівень соціальної компетенції і самоконтролю.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Професійна ідентичність – неодмінний складник професійного розвитку особистості, становлення професіонала та кар'єрного зростання. Розробляючи психологічні засади професійної підготовки державних службовців, потрібно пам'ятати, що завданням системи професійного навчання є не тільки трансляція відповідних професійних знань та навичок, а й цілеспрямована робота із формування певних професійних цінностей, відповідних соціальних установок, належного професійного світогляду, що сприятиме формуванню професійної ідентичності. Перспектива подальших досліджень визначена можливістю удосконалення теоретико-методологічних конструктів вивчення професійної ідентичності державного службовця та прикладних аспектів конструктивної гармонізації процесу його професіоналізації.

Література

1. Борисюк А. С. Професійна ідентичність медичного психолога: соціально-психологічний аналіз : монографія / А. С. Борисюк – Чернівці : Книги–ХХІ, 2010. – 440 с.
Borisjuk A. S. Profesijna identichnist' medichnogo psihologa: social'no-psihologichnij analiz : monografija [Professional identity of the medical psychologist: social and psychological analysis : monograph] / A. S. Borisjuk. – Chernivci : Knigi–ННІ, 2010. – 440 p.
2. Вірна Ж. П. Мотиваційно-сміслова регуляція у професіоналізації психолога : монографія / Ж. П. Вірна. – Луцьк : РВВ «Вежа» Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2003. – 320 с.
Virna Zh. P. Motivacijno-smislova reguljacija u profesionalizaciji psihologa : monografija [Motivation and semantic regulation of professional training of psychologists : monograph] / Zh. P. Virna. – Luc'k : RVV «Vezha» Volin. derzh. un-tu im. Lesi Ukraïnki, 2003. – 320p.
3. Єгорова Є. В. Феномен професійної ідентичності: психологічний аналіз / Є. В. Єгорова // Вісник Черкаського університету. – 2002. – Вип. 43. – С. 70–73.
Egorova Є. V. Fenomen profesijnoï identichnosti: psihologichnij analiz [Phenomenon of professional identity: psychological analysis] / Є. V. Egorova // Visnik cherkas'kogo universitetu. – 2002. – Vip. 43. – P. 70–73.
4. Зеер Э. Ф. Психология профессий : учеб. пособие для курсантов вузов / Э. Ф. Зеер. – М. : Академ. проект ; Екатеринбург : Деловая книга, 2003. – 336 с.
Zeer E. F. Psihologiya professiy : ucheb. posob. dlya kursantov vuzov [Psychology professions : studies. benefits. for university students] / E. F. Zeer. – M. : Akademicheskij proekt ; Ekaterinburg : Delovaya kniga, 2003. – 336 p.
5. Иванова Н. Л. Профессиональная идентичность в социально-психологических исследованиях / Н. Л. Иванова // Вопросы психологии. – 2008. – № 1. – С. 89–100.
Ivanova N. L. Professional'naja identichnost' v social'no-psihologicheskix issledovanijah [Professional identity in social and psychological researches] / N. L. Ivanova // Voprosy psihologii. – 2008. – № 1. – P. 89–100.
6. Ложкін Г. Професійна ідентичність в контексті маргінальної поведінки суб'єкта / Г. Ложкін, Н. Волянчук // Соціальна психологія. – 2008. – № 3. – С. 123–130.
Lozhkin G. Profesijna identichnist' v konteksti marginal'noï povedinki sub'ekta [Professional identity in the context of marginal behavior of the subject] / G. Lozhkin, N. Voljanjuk // Social'na psihologija. – 2008. – № 3. – S. 123–130.
7. Поваренков Ю. П. Психологическое содержание профессионального становления человека. – М. : Изд-во УРАО, 2002. – 160 с.
Povarenkov Ju. P. Psihologicheskoe sodержanie professional'nogo stanovlenija cheloveka [Psychological content of the professional development of human] / Ju. P. Povarenkov. – M. : Izd-vo URAO, 2002. – 160 p.
8. Шнейдер Л. Б. Профессиональная идентичность : теория, эксперимент, тренинг / Л. Б. Шнейдер. – М. : Изд-во Моск. психолого-социального ин-та, 2004. – 600 с.

Shneyder L. B. Professionalnaya identichnost : teoriya, eksperiment, trening [Professional identity: theory, experiment, training] / L. B. Shneyder. – M. : Izdatelstvo Moskovskogo psihologo-sotsialnogo instituta, 2004. – 600 p.

9. Эриксон Э. Идентичность: юность и кризис / Э. Эриксон. – М. : Прогресс, 1996. – 344 с.

Jerikson Je. Identichnost': junost' i krizis [Identity: youth and crisis] / Je. Jerikson. – M. : Progress, 1996. – 344 p.

УДК: 159.922.1-053.2:343.61-055.2

О. В. Радзевілова

Received June 19, 2014;

Revised July 17, 2014;

Accepted January 25, 2015.

ПСИХОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЖІНОК, ЯКІ СКОЇЛИ СУСПІЛЬНО НЕБЕЗПЕЧНІ ДІЯННЯ ПРОТИ ЖИТТЯ ТА ЗДОРОВ'Я ОСОБИ

У статті відображено результати дослідження індивідуально-психологічних характеристик жінок, які вчинили суспільно небезпечні діяння проти життя та здоров'я особи. Розвідка ґрунтується на аналізі актів проведення стаціонарних судово-психіатричних (із психологічним дослідженням загальних характеристик особистості) та комплексних судових психолого-психіатричних експертиз щодо жінок, обвинувачених за злочини проти життя та здоров'я особи. У вибірці виокремлено різні групи жінок-злочинниць на основі психічного стану зазначених осіб на момент вчинення злочину. Результати дослідження дали змогу виокремити найтипівіші риси в структурі особистості, притаманні цьому контингенту злочинниць. Проаналізовано психологічні характеристики жінок, які вчинили злочини, за наявності різних нозологічних груп психічних розладів, що не скасовують осудність (тобто психічні захворювання, які не впливали на здатність особи усвідомлювати значення своїх дій та / або керувати ними на момент вчинення правопорушення) агресивних злочинних дій. Виокремлено основні риси емоційно-вольової сфери в структурі особистості зазначеного контингенту. Сформульовано основні положення щодо впливу психологічних чинників на формування асоціальної спрямованості жінок, які вчинили агресивні злочини. Проаналізовано взаємовплив певних рис особистості та конкретної життєвої ситуації, яка в подальшому призводила до злочину.

Ключові слова: жіноча злочинність, суспільно небезпечні діяння проти життя та здоров'я особи, осудність, психологічні властивості особистості жінок.